

HOZAT'IN BAHTİYAR AŞİRETİ'NDEN ANKARA BELEDİYE BAŞKANLIĞINA VEDAT DALOKAY'IN ANLATILARINDA MEMLEKET İMGELERİ

ŞÜKRÜ ASLAN*

Giriş

Vedat Dalokay,¹ Türkiye siyaset, yerel yönetim ve mimarlık kamuoyunun yakından tanıdığı önemli bir isimdir. Dolaşımdaki CV'sinde doğum yeri olarak Elazığ yazılıdır ve temel eğitim aldığı okullar da Elazığ'dadır. Bu nedenle yaygın şekilde Elazıglı olarak bilinir. Ne var ki ismi, mesleğindeki başarısı ve icraatlarıyla belleklerde yer edinen Dalokay, aslında Der-simlidir. Kökleri Hozat'ın Bahtiyar Aşireti'ne² kadar giden ve bu aşiretin yaşadığı Çalkırage (şimdiki adı Ağırbaşak) Köyü'nden Pertek'in Borkin

---

* Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

¹ Kayseri Kocasinan İlçesi Belediye Evi'nin düzenlendiği hizmet binasının projesini kazanan Dalokay, proje üzerinde son çalışmalarını tamamlamak üzere eşi ve oğlu ile birlikte 21 Mart 1991 tarihinde Kayseri'ye gitmekte iken saat 9.00 sıralarında Kırkkale-Kayseri Yolu'nun 5. kilometresinde yakıt tankeri ile çarpışmış; kazada Vedat Dalokay ve eşi hemen ölürlen ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılan oğulları Barış, daha sonra vefat etmiştir (*İller ve Belediyeler, Aylık İlim ve Meslek Dergisi*, Yıl: 47, Sayı: 546, Nisan 1991, s. 207).

² “Bahtiyar Aşireti toplu olarak Tunceli'nin Hozat İlçesi'nin Pakire, Farık, Kalyan, Cibolar, Torut, Kömler, Kızılköm, Çölkirek, Kasıman, Koçmezre, Çet, Kızılmazra, Şövgе, Şavalyan, Hoşan, Derik, Mistikan, Sırtkan, Sapertek, Hopik, Türktaner, Karaoğlan, Demirkapı, Çiğek-Cırtka, Geç köylerinde ikamet etmektedirler” (Ali Kaya, *Bahtiyar Aşiret Tarihi*, Kategori Yayın-cılık, İstanbul, 2017, s. 100).

Köyü'ne geçmiş bir ailenin çocuğudur.³ Vedat Bey'in annesi de Hozat'ın, hem Osmanlı'da hem de Cumhuriyet dönemi idari sisteminde önemli bir yerleşim yeri olan Sin Köyü'ndendir. Dalokay, Osmanlı'da ve erken Cumhuriyet yıllarında bir tür "nüfus deposu" olarak tanımlanabilen ve bu özelliği maalesef 1938 yılında kesintiye uğramış Dersim coğrafyasının kahırlı dönemlerinde dünyaya gelmiştir. İleride yer vereceğimiz gibi kendisi de aile köklerine ilişkin bilgilere yazılarında bir ölçüde yer vermiştir.⁴

Biyografik bilgisine dair bazı hususlar eksik kalsa da Vedat Dalokay'ın dedesinin ismi, *Kolo* adlı kitabında da yer verdiği gibi Mustafa'dır ve Pertek'in ileri gelen ailelerinden birisinin üyesidir. Mustafa Ağa'nın; İbrahim, Mustafa, Abdurrahman, Cevriye ve Aliye isimlerinde beş çocuğu vardır. Çocukların en büyüğü ve aynı zamanda Vedat Dalokay'ın babası olan İbrahim Bey, Pertek'te dünyaya gelir ama çoğunlukla Elazığ'da yaşar. Elazığ'da Matbaa Müdürlüğü yapan İbrahim Bey iki kez evlenir. İki evliliğinden de üç çocuğu olur. 1938'de Atatürk'ün cenazesine katılmak üzere gittiği İstanbul'da hastalanır; dönüşte, 1939'da Elazığ'da vefat eder ve aynı şehirde toprağa verilir.⁵ İkinci çocuk Abdurrahman Bey, sonradan Elazığ Senatörü olan Cahit Dalokay'ın babasıdır. Farklı yerlerde Nahiye Müdürlüğü yapmış. Ankara'da vefat etmiştir. Üçüncü çocuk Mustafa Bey, Pertek'te yaşamış, çiftçilik yapmış, ailenin arazilerine sahip çıkmış ve 1939'da vefat etmiştir. Son iki kardeş Aliye ve Cevriye Hanım da Pertek'te yaşamış; orada evlenmiş ve yine orada vefat etmişler. Bildiğimiz kadarıyla ikisi de ev kadınıdır.

Vedat Dalokay'ın annesi Hozat'ın Sin Köyü'nden Emine Hanım'dır. Fakat Emine Hanım'ın ailesine dair ne yazık ki yeterli bilgiye ulaşılammıştır. Konuşmalardan hatırlanan, Pertek'in Balan (Geçityaka) Köyü'nde Sarıçakmak soyadlı akrabaları bulunmaktadır. Kendisi 1995 yılında vefat etmiş ve Ankara Cebeci'de aile mezarlığında toprağa verilmiştir.

---

³ Bu bilgi Dalokay ailesinin yakın akrabası olan ve Pertek'te Dava Katipliği yapmış olan Mehmet Efendi'nin, yine Hozat'ın Pakire Köyü'nden halen Hozat'ta yaşayan Yusuf Akkaymak'a sözlü olarak aktarılmıştır.

⁴ Makalenin yazımı sırasında bilgi ve belgelerinden yararlandığım aile üyelerinden Mustafa Dalokay'a, Belemir Dalokay'a ve Pertek'te yaptığı görüşmelerle katkıda bulunan Cemal Taş'a dayanışmacı tutumlarından dolayı çok teşekkür ederim.

⁵ *Mimarlık Dergisi*, Sayı: 254, Yıl: 29, sayı 91/2, s. 34

Vedat Dalokay, iki kez evlenmiştir. İlk eşi Birsal Onaran'la evliliğinden üç çocuğu (Belemir, Hakan, Sibel) dünyaya gelmiştir. İkinci eşi Ayça Dalokay'dan ise iki çocuğu (Barış ve Gözde) dünyaya gelmiştir. Bu çocuklardan Barış, anne ve babasıyla geçirdiği trafik kazasında hayatını kaybetmiştir.

Dalokay'ın Anlatılarında “Memleket” İmgeleri

Dalokay'ın “memleket” imgelerine yer verdiği iki temel yazılı kaynak bulunmaktadır. Bunlardan birincisi “06 Dalokay” adıyla bir dosya haline getirilmiş ve değişik dönemlerde kendisi tarafından yazılmış metinlerden oluşmaktadır. Bu grupta yer alan yazılar ölümünden sonra derlenmiştir. Büyük ölçüde Vedat Dalokay'ın belediyeçilik deneyimine odaklanan bu dosyada kısmen memleketine dair bilgiler de yer almaktadır. İkincisi ise kendisinin yazdığı *Kolo*⁶ adlı çocuk kitabıdır. Dalokay, bu kitabı yazma serüveniyle ilgili şu notu düşmüştür: “*Mesajınız nedir Kolo'yla? Toplumumuza ne vermek, ne söylemek istediniz?*” türünden bir dolu soruyla karşılaşıyorum. Ben çocuklarıma verdiğim bir sözü yerine getirmiştım. Yazmaya başladığımda mesajım falan yoktu. Yani toplumcu bir yapıt yapma savı. Şako'ya Kolo'ya ve çocuklara olan sözüümü ve sevgimi somutlaştırmak istemiştım, o kadar”.⁷ Dalokay, her iki kitabında, kendi dilinden hem memleketini hem de oradaki gündelik hayatın niteliklerini anlatır.

Dalokay'ın, Dersim'le ilişkisine dair yazdığı notlardan birisi şöyledir:

Babam Tunceli'nde, Pertek'te ağaydı. Ahırımızda öylesine güzel bir kırağımız vardı ki yaşlı, sürmeli gözlerinden öper dururdum. Babam beni de terkisine alır, ava giderdi. Gezmeye giderdi. Ve arkamızdan çarıklı, yarı çıplak ayaklarıyla yarıcılar, marabalar, Hassolar, Hüssolar harman ölçmeye giderdik.⁸

Kolo adlı kitabında ise daha fazla bilgi yer alır;

---

⁶ Vedat Dalokay *Kolo*, Yapı Kredi Yayınları, (2011) 1979.

⁷ Vedat Dalokay *Kolo*, A.g.e., s. 14.

⁸ *06 Dalokay, Yelkenimizdeki Rüzgarı Çaldılar Yılmadık (Çeşitli Toplum Olayları Hakkında Görüşler, 1973-77 Arası Basın Toplantıları, Demeçler Konuşmalar, Çağlar Matbaası, s. 44 (Yayın Yılı belli değil).*

Çocukluğumun önemli bölümü, Süpürgeç Dağı'na yaslanmış bahçeler arasında kurulu Pertek'te geçti. Deliçay Murat'ın tam kıyısındaki Pertek'in 8-10 hanelik küçük köyü Borkin, dedem Mustafa Ağa'nındı. Şako Bacı'nın ve Kolo'nun bu şirin köyü şimdi Keban Baraj Gölünün 40 metre altındadır.⁹

Dalokay'ın Anlatılarında “Barajlar”

Dalokay'ın yazdığı öykülerin başında, hiç kuşkusuz “baraj” meselesi gelir. Bugün de Dersim coğrafyasının sadece ekolojik değil aynı zamanda en önemli toplumsal sorunlarından biri olan barajlar ve hidroelektrik santralleri (HES) meselesine dair Dalokay'ın yazdıkları adeta geleceğin fotoğrafı gibidir. O sıralar Dalokay'ın sözünü ettiği baraj, inşa halindeki Keban Barajı'dır. Bir ucu Pertek ilçesinin eteklerine varan ve tarihi Pertek Kalesi de dahil olmak üzere genişçe bir coğrafyayı içine alan ve inşa edildiği yıllarda Türkiye'nin “kalkınmışlığı” ve “gelişmişliğine” en büyük örnek olarak verilen barajın diğer yüzünü okuma denemesidir. Şöyle diyor Dalokay:

“Üniversiteyi bitirinceye dek, yaz tatilimin bir bölümünü köyde geçirdim. Babamı çoktan yitirmiştim. Anam da kente göçmüştü. O yaz, bir dolu nedenden ötürü, uzun bir süre kalmıştım köyde. Köyde her şey hızla eskimiş, yaşlanmış ve parlak renklerini yitirmişti sanki. Üçpınarlar üç cılız su sicimi olmuş, Deli Çay bile gürlemez olmuştu. Morkaya'daki ardıcın bile yarısı var, yarısı yoktu. Çürümüştü. Köyde ve çevresinde bir dolu mühendis ve işçi, ellerinde metreler, dürbünler her tarafı ölçüp biçiyor, ağaçları bile tek tek sayıyorlardı. Tepelerde, vadilerde toprak kazan, yükleyen, taşıyan dev gibi sapsarı araçlar dolaşıyordu. Dağları, tepeleri eritiyor, ırmakların yataklarını değiştiriyorlardı. Elektrik üretecek koca bir baraj yapımı içindi bu hayhuy... Barajın gövdesi köyden belki yüz kilometre ötedeydi, ama arkasında oluşacak göl, bizim köye kadar uzanacak, köy, gölün altında kalacaktı. Öyle söylüyorlardı... Tüm köylülerin evlerine, tarlalarına ve badem ağaçlarına “Devlet Baba” el koymuş, hepsini satın almıştı. Paralarını alanların bir bölümü, çoktan köyü terk etmişlerdi. Ama çoğunluk hâlâ köydeydi. Akşamları köy meydanında kara kara düşünüyorlardı. Asım Ağa,

---

⁹ Vedat Dalokay, *A.g.e.*, s. 13.

Kara Memoş, Onbaşı Memet, Cemo Dayı çoktan toprak olmuşlardı. Çocukları, torunları, gelinleri, damatlarıydı bunlar.¹⁰

Dalokay'ın anlatılarında barajların, belki de en önemli toplumsal sonuçlarından biri olan “yerinden edilme” ve yine buna bağlı olarak oluşan boşlukta kalma ve güvensizlik duygusu vb. üzerine çok etkileyici hususlar olduğunu görmekteyiz. Bunlar, genellikle “kalkınma” ve “gelişme” söyleminin gölgesinde kalmış ama orada yaşamış her bir ailenin hayatında derin etkiler bırakan toplumsal sonuçların bilincine varmamızı mümkün kılıyor ve bugün aynı şekilde barajlar üzerine yürütülen tartışmaların çok bilinmeyen yönlerine ışık tutuyor.

Bir gün Muhtar:

“Kaymakam Bey söyledi, baraj bitince tüm köylere elektrik vereceklermiş, deyince hepsinin yürekleri burkulmuş, gözleri dolmuş ve susmuşlardı. Köyleri su altında kalınca nideceklerdi elektriği? En sonunda jandarmalarla köye haber salındı: Barajın kapakları tutulmuştu. Köyün terk edilmesi gerekiyordu. Kimse aldırmadı bu söze. Evleri barkları su altında kalıncaya dek kimse köyü terk etmek istemiyordu. Belki de inanmıyorlardı bu işe. Bir ay sonra, her gün biraz daha kabaran baraj gölü içinde önce Deli Çay'ın hızı ve sesi kesildi. Sonra Deli Çay'a akan tüm dereler yok oldu. Sonra, baraj gölü bayırlara tırmanıp ‘Tatlı Şakuk’u ve üç pınarı yuttu. Sonra yamaçlardaki tüm bademler boy boy su içinde kaldı. Göl tarlalara ve ilk evlere erişti bu kez... Söylendiği halde, köylüler dinlememiş gene bostan ekmişlerdi. Baraj gölünü, burunlarının dibinde emeklerini ve evlerini de yutar görünce cin çarpmışa dönmüşlerdi. Ama kör bir rezillik içinde baraj gölü yükseliyor ve yürüyordu... Geçen her zaman parçasında yaşamın bir parçasını daha dibine gömüyordu... Cemo Day'ının torunu, bademlerini odun niyetine keseyim derken çamurlu sulara saplanmış boğulup kalmıştı. Onu kurtarmaya çalışan gencecik jandarma eri de... Hem de terhisine birkaç hafta kala.¹¹

Dalokay'ın kendi köyündeki barajlarla ilgili anlatıları, sadece sosyolojik anlamı yönünden değil, edebi yönüyle de oldukça akıcı ve etkileyicidir. “Nuh Tufanı” benzetmesi tam manasıyla böyle bir anlatının örneğidir.

---

¹⁰ Vedat Dalokay, *A.g.e.*, s. 75

¹¹ Vedat Dalokay, *A.g.e.*, s. 76

Bu olaya dek soğukkanlılıklarını yitirmemiş köylüleri birden bir telaş sardı. Korku ve panik başladı köyde. Baraj suları, karınca ve keklik yuvalarına, yılan deliklerine ve kurt inlerine girmiş, yılanı, kurdu, kuşu, akrebi, danaburnunu, arı ve çekirge sürülerini ortaya dökmüştü. Yılanlar, köy meydanını güpegündüz geçit yapmıştı. Geceleri hiç kesilmeyen kurt ve çakal ulumaları kadınların, çocukların ödünü patlatıyordu. Yükselen ve her şeyi yutan göl, tüm canlıları ve insanları önüne katmış sürüyordu. Yılanlı dut ağacındaki serçeler örneği, tam bir bozgun havası içindeydi her şey. Sarı sıcak ve kesilmeyen boğuk bir uğultu içinde doğa kıyamet günleri yaşıyordu.

Nuh tufanıydı sanki...

Köy terk ediliyordu. Gözyaşları ve tüm canlıların çığlıkları içinde... Sular mescidin minaresini de örtüp Morkaya'nın dibine çakılıp kaldı en sonunda. Ardıcın yarısı su da yarısı karada kaldı... Ne meleme ne keklik sesi ve ne de çocuk çığlıkları yankılanıyordu artık Deli Çay'ın öte geçesinde. Ölü karınca ve çekirge sürüleri, iri iri dikenler, şişmiş hayvan leşleriyle pis bulanık bir göldü arta kalan.¹²

Şüphesiz barajlar sadece bir grup insanı toprağından etmemekte ya da onlarda boşluk ve güvensizlik duygusu oluşturmamaktadır. Aynı zamanda tarih ve doğaya karşı radikal bir müdahale anlamına da gelmektedir. Dalokay, kendi bölgesinde gerçekleştirilen barajın bu yönünü de gayet açık bir biçimde dile getirmiş:¹³

Bin yıllık, yüz bin yıllık yaşam, ekilen bostan, çağa yüklü bademler, koca koca ceviz ağaçları bir mevsim içinde güze erişmeden yok oldu gitti. Yaşamım büyük öyküsü, bizim köyümüz yok olmuştu. Deli Çay'ın oylumuna dolmuş baraj gölünde... Desem ki: Şurada, şu bu-

---

¹² Vedat Dalokay, *A.g.e.*, s. 77.

¹³ Kuşkusuz, barajlar ve toplumsal etkileriyle ilgili birçok akademik ya da politik çalışma yapılmıştır: Şükrü Aslan, *Herkesin Bildiği Sır: Dersim*, İletişim Yayınları, 2010; Birsen Gökçe & İsmet Parlak, *Öncesi ve sonrasıyla Keban Barajı*, Sosyoloji Derneği Yayınları, 2005; Esra Fanuscı Özden; *Zeugma Yalnız Değil, Türkiye'de Barajlar ve Kültürel Miras*, Tarih Vakfı Yayınları, 2000; Ali Çağlar, *Barajlar Yeniden Yerleşim ve Sosyal Etkiler*, Sosyoloji Derneği Yayınları, 2003; Zuhâl Güler Parlak, *Yaşamın Suyla Dansı*, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara, 2007 bunlardan bazılarıdır. Bütün bu çalışmaların literatüre çok önemli katkılar sunduğu muhakkaktır, fakat net bir şekilde söylemek gerekir ki hiçbiri Dalokay'ın Keban Barajı'nın Borkin Köyü'nde yarattığı toplumsal etkileri anlattığı kadar yalın, çarpıcı ve etkileyici değildir.

lanık suların minare boyu dibinde kaldı benim doğduğum köy. Şako'nun ve Kolu'nun komu. Kim inanır bana? Çocukluk yıllarımın tüm somut tanıkları orada işte. Kim inanır orada bir köy olduğuna. Yalnız Türküsü kaldı koyaklarda yamaçlarda.

Şakuk yok, armudu yok / Bilemem tadı nedir
Soyletmeyin ağlarım / O köyün adı nedir¹⁴

Anlatılara Yansıyan “Memleket”te Devlet Hali

Devletin, Dersim’le ilişki kurma biçimi üzerine kuşkusuz çok geniş bir literatür bulunmaktadır. Sadece 38 gibi büyük kitlesel kırim zamanlarında değil, öncesinde ve sonrasında da gündelik hayatta devletin varolma biçimleri son derece önemlidir. Dalokay’ın yazılarında, devletin Dersim’de “normal” zamanlarda da varolma biçimi ve buna yönelik toplumsal algı hakkında çok önemli detaylar içermektedir. Bunların bir kısmı barajlarla ilgili politikalar hakkındaki yazılarında görülebiliyor. Dalokay, devletin Dersim’le ilişkisine dair o kadar gerçekçi bir betimleme yapmıştır ki:

“Baraj öyküsünde, Doğu’ya uygarlık götürüyoruz diye yola çıkan bir devletin, doğayı ve insanı, yani tüm yaşamı nasıl umursamadığını, bin yıllık yaşam ve yüz bin yıllık doğayı nasıl yok ettiğini anlatmamıştım. Bunu gözlerimle görmüş ve yaşamamıştım. Jandarmalı devlet gitmişti, ama daha beteri, barajlı devlet gelmişti. İkinci daha beteri Şako Bacı ve Kolo için. Jandarma takımı yavru Koloların ölmüydü ama barajlı devlet, doğanın, tüm varlıkların, Kolo’nun ve Şako’nun ve köylülerin sonu idi. Köye uygarlık getiren yol, Şako’yu ve doğayı bir ustura gibi doğramış, koyun ve keçi sürülerinin keyfini kaçırmıştı. Yolun uzak yakın çevresi, her yer pis bir ölüm tozuyla örtülmüştü. İnanın bana, kan çanağı gelincikler bile tozdan seçilmiyordu. Devletin barajı bir türlü, yolu başka türlü katıldı”.¹⁵

Dersim bölgesiyle devletin ilişkileri bunun çok daha ötesinde olumsuz deneyimlerle doludur. Dalokay, yazdıklarında bu olumsuz deneyimlere çeşitli vesilelerle göndermede bulunduğu görülür. Bunun bir örneği şöyle:

---

¹⁴ Vedat Dalokay, *A.g.e.*, s. 78.

¹⁵ Vedat Dalokay, *A.g.e.*, ss. 15-16.

“Bir ikinci vakti, köye bir dolu jandarma geldi. Şako Bacı,¹⁶ ‘Ya eşkıya avı ya asker kaçağı; bunlar bahane Çavuş deyyusun biriysel çok çile çek-tirirler bize’ dedi. Jandarmalar, iki beyaz külah gibi çadırlarını çayın kı-yısına kurdular; her zaman oğlakların indiğı otlaga, Şako Bacı’nın keyfi iyice kaçtı. Sabahleyin Kolo’yu sağarken aşığı düşmüş kuyruğundan zaten huy kapmıştı. Akşama bütün oğlakların dönüp, yalnız Kolo’nun dönmediğini görünce durumu hemen anlamış, dizlerinin bağı çözülmüşü. Komun önüne çıktı, çadırlara baktı. Koca bir ateşin etrafında Jandarmalar halka olup oturmuşlar. Yakılan ateş kora dönüşmüş. Ateşin içinde de hayır, hayır Şako’nun da benim de dilimiz varmaz deme-ye. Ağlayarak, öfkemden yumruklarımı sıkarak eve döndüm. Çayın kenarında türküler, oyunlar gırla. Jandarmalar gece yarısına dek vur patlasın çal oynasın, kızarmış Kolo’yu yiyip içip, zıkkımlanmışlar.¹⁷

Bu anlatılarda net bir şekilde görüleceğı gibi devletin ve onu temsilen görevlilerinin bölgede varolma biçimi genellikle keyfidir, keyfiliğın bir bakıma sıradanlaşmasıdır. Geleneksel söylemde yer aldığı gibi bir tür “Jandarma Devleti” halidir. Kimsenin hesap sormadığı, hesap sorma ihtimalinin dahi düşünülemediğı zamanlara ve durumlara işaret etmektedir.

Anlatılarda “Memleket” Kültürü: İnançlar ve Kutsallıklar

Dalokay’ın da içinden geldiğı ve bir bakıma Dersim’i niteleyen inanç pratiklerinin kitapta yer alması son derece dikkate değerdir. Bilindiğı gibi bölgenin inanç dokusu esas olarak Alevi kimliğinde somutlaşmaktadır. Dolayısıyla Alevi kültürü içinde kutsal mekânlara gönderme yapmak hemen tüm yazın türlerinde karşılaştığımız bir durumdur. Fakat Dalokay’ın yazılarına yansıyan ve özellikle Alevi ve Sünni halkın birlikte yaşadığı Per-tekte her iki kesimin gündelik hayatta “kutsallıklarla” kurduğı ilişkiye dair notlar son derece ilgi çekicidir. Bu anlatıları, bölge halkının kutsal imgelerle kurduğı doğal ilişkinin bir örneğı olarak da okumak mümkündür.

---

¹⁶ Bir kan davasında kocasını ve iki oğlunu da öldürmüşler Şako Bacı’nın. “Dokunmayın, yazık, elkızıdır o”, deyip kendisini sağ bırakmışlar. Yapayalnız kalmış Şako Gelin. Doğduğı, büyüdüğü, gelin olduğı ve Al’sine iki oğlan doğurduğı köyünü, bir güz sonu bırakıp bizim köye gelmiş. Altı geçisinden başka kimi kimsesi kalmamış. Bize sığınmış köyün ağasına. (s. 21)

¹⁷ Vedat Dalokay, *A.g.e.*, s. 47.

“Öğleyin koma vardım; Şako heybesi omzunda beni bekliyordu. Gidip Sultan Hıdır’a¹⁸ adak yapacaktık. Yola koyulduk. İki dağın tam yarığının ağzındaki Morkaya’ya geldik. Mosmor kaya, koca bir ardıç ağacını ezer gibi altına almış ama maşallah ardıç da ardıç hanı, hiç de altta kalmamış her yana daha bir fişkırılmış. Dallarına bağlanan yırtık pırtık çaputlarla garip bir deveye dönüşmüş. Şako Bacı bir şeyler söyleyerek eski yazmasını bağladı bir dala. Sonra da sanki avcu su ile dolmuş gibi yüzünü sıvazladı.

‘Bir kez de köyün hacı imamına gidelim’ dedi.

Bir süzek taze peynir aldık. Göze gelmiş Kolo’yu imama götürdük. Kolo imamı mı yoksa görkemli sakalını mı her neyse, görünce bir huysuzlandı bir huysuzlandı ki. Kuyruk aşağı indi, kulaklar yukarı dikildi. Arka bacaklarını açtı, imamın küçücük avlusunu sidığıyle, bir güzel şarıl şarıl yıkadı. İmam lahavle çekip yanına koyduğu tespihine elini attı; bulamadı derken gürlledi: ‘Bu keçiye cin çarpmış Hadi yallah’¹⁹.

Dersim’le ilgili anlatılarda genellikle doğal güzellikleri vurgulamak için değil, daha çok kutsal mekânları ve geleneksel inanç sisteminin etkisini anlatmak üzere “Munzur” imgesi kullanılır. Hatta “Munzur” sözcüğünün yer almadığı bir Dersim anlatısı yok gibidir. Dalokay’ın anlatılarında da bu durum geçerlidir.

“Gurban olam, ses etme Munzur Baba gibi bizim Kolo da ermiş herhalde’ dedi. Ve Munzur Baba’nın öyküsünü anlattı. Öykünün sonlarına doğru adamakıllı çoşkulandı. Ayağa kalktı, kollarını açtı, daha yüksek daha tane tane konuşmaya başladı:

‘Eec gurban, er geç Çoban Munzur’u tanıyan köylüler, yüzüne nur inmiş, Ermiş Munzur’un elini eteğini öpmek için ona doğru koşarlar, gurban. Olanlardan habersiz, gurban, sürü halinde haykırarak, birbirini iterek kendisine doğru koşan köylülerden Çoban Munzur korkar, gurban. İçtiği süt tası elinde, geri kaçmaya başlar, gurban. Dökülen her süt damlasının kayalara değdiği yer yarar, gurban, hemen orada bir pınar doğar. Kırk tane pınar doğar, gurbanın olam, tam kırk tane! Köylüler tam Munzur’a el süreceken, kayalar yarar,

---

¹⁸ Sultan Hıdır Pertek Hozat sınırına yakın bir yerde, Alevi toplumun kutsal inanç mekanlarından birisidir.

¹⁹ Vedat Dalokay, *A.g.c.*, ss. 59-61.

yok olur. Munzur Baba, gurban. Bi solukta yitip gider. Nah işte orada Kudretin böylesine can gurban, Kırk damla süt, kırk pınar olup, kırk kol akar. Kırk kol birbirine sarılır, koca Munzur çayı olur?

Şako Bacı yorulmuştu, çöktü toprağa:

‘Süt damlasından Deli Munzur Çayı’mı veren Yaradan’a gurban olam’, dedi”.²⁰

Sonuç: Dalokay ve Dersim

Görüldüğü gibi Dalokay’ın yazılı anlatılarında “memleket” imgesi oldukça belirgin ve güçlü bir biçimde yer almaktadır. Hatta çocuklarına tavsiyeler ve/veya masallarda özellikle bu imgenin baskın olduğu görülür. Dolayısıyla Dalokay’ın zihninde “memleket” olarak Dersim, Hozat, Perçek, kutsal mekânlar, gündelik köy hayatı gibi daha pek çok imge kalıcı bir yer edinmiş gibi görünüyor.

Buradan iki esaslı sonuç çıkarılabilir. Birincisi, Dalokay’la ilgili daha kapsamlı çalışmalar yapmak ve böylece henüz açığa çıkamamaş ya da çıkarılmamış olan “memleket” imgelerini de bilinir kılmaktır. Özellikle kapsamlı bir Vedat Dalokay biyografisi bu bakımdan da bir ihtiyaç gibi duruyor. İkincisi ise, Dalokay’ın memleketle kurduğu güçlü ilişkiyi yerelde yansıtabilecek, anımsayacak, anımsatacak bazı somut adımlar atabilmektir. Başka bir deyişle Dalokay’ın daha somut hatırlayabileceğimiz çeşitli anıtsal girişimler gerçekleştirebilmektir –ki bu da esas olarak yerel yönetimlerin ve ilgili sivil Toplum Kuruluşlarının görevidir.

Kaynaklar

06 DALOKAY Çeşitli Toplum Olayları Hakkında Görüşler, 1973-1977 Arası Basın Toplantıları, Demeçler, Konuşmalar.

Ali Kaya, *Bahtiyar Aşiret Tarihi*, Kategori Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 100.

İller ve Belediyeler, Aylık İlim ve Meslek Dergisi, Yıl: 47, Sayı: 546, Nisan 1991.

Mimarlık Dergisi, Sayı: 254, Yıl: 29.

Mustafa Dalokay ile söyleşi: (2 Aralık 2016, Mithatpaşa Cad. No: 51/13 Ankara).

Vedat Dalokay, *Kolo*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011 (1979).

---

²⁰ Vedat Dalokay, *A.g.c.*, s. 62.